

RAQAMLASHTIRISH MUHITIDA UMUMTA'LIM MAKATBLARINING TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH.

Xamidova Komilaxon

Xalqaro Nordic Universiteti magistranti

Annotatsiya: *Maqola O'zbekiston Respublikasi o'quvchilar 2022-yildagi xalqaro PISA tadqiqotlaridagi ishtiroki tahlili va dolzarb muommolarini tahlili haqida.*

Kalit so'zlari: *raqamlashtirish, ta'lim sifatli, moddiy texnika, xalqaro talablar, sun'iy intellekt.*

Raqamli jamiyat va raqamli iqtisodiyotga o'tish davrida ta'imning kelajagi va rivojlanishi istiqbollari raqmlashtirish jarayonlari bilan bevosita bog'liq. Global pandemiya boshlanishi bilan raqmlashtirish va raqamli transformasiya zaruratini ko'rsatib berdi IT sohasidagi dolzarb masalalarni bartaraf etish hamda rivojlantirish strategiyasi qayta ko'rib chiqildi va takomillashtirildi. Ta'limni raqamlashtirish – ta'lim jarayoniga joriy etilayotgan zamonaviy texnik vositalarning yagona transformatsiyasidir. Raqamli pedagogka ta'limning nazariy va amaliy muammolarini, ta'lim jarayonlarining asosiy tarkibiy qisimlarini, shuningdek, raqamli texnologiyalardan foydalangan holda ta'lim xizmatlarini samarali taqdim etishni taminlaydigan shart – sharoitlarni o'rganadi.

Mamlakatimizda so'nggi yillarda ta'lim tizimini tubdan isloh qilish va ta'lim sifatini baholash hamda raqamli ta'limni rivojlantirish boyicha keng ko'lamli ishlar olib borilmoqda ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida “gi PF-5712-sonli Farmonida “PISA”(THE Programme for International Student Assessment) o'quvchilarni baholash xalqaro dasturi reytingida O'zbekistonning 2021 yilda birinchi 70talikka, 2025 yilda 60 talikka va 2030 yilga kelib esa, birinchi 30 ta ilg'or malakatlar qatoriga kiritish ko'zda tutulgan.(1)

Xalqaro talabalarni baholash dasturi (PISA) 15 yoshli o'quvchilarning matematika, o'qish va tabiiy fanlar bo'yicha bilim va ko'nikmalarini baholaydi. Testlar o'quvchilarning murakkab masalalarni qanchalik yaxshi yechishlari, tanqidiy fikrlashlari va samarali muloqot qilishlari o'rganiladi. Bu ta'lim tizimlari o'quvchilarni haqiqiy hayot muammolari va kelajakdagi muvaffaqiyatlarga qanchalik yaxshi tayyorlayotgani haqida tushuncha beradi. O'zbekiston 2022-yilda PISAda ilk bor ishtirok etdi. Natijalarni xalqaro miqyosda taqqoslash orqali O'zbekistondagi siyosatchilar va o'qituvchilar boshqa mamlakatlar siyosati va amaliyotidan o'rganishlari mumkin. O'zbekistonda 19% o'quvchilar matematika bo'yicha kamida 2-darajali bilimga erishgan, bu OECD mamlakatlaridagi o'rtacha ko'rsatkichdan sezilarli darajada past (OECD o'rtacha: 69%). Hech bo'lmaganda, bu talabalar to'g'ridan-to'g'ri ko'rsatmalarsiz oddiy vaziyatni qanday matematik tarzda ifodalash mumkinligini tushunishlari va tushunishlari mumkin (masalan, ikkita muqobil yo'nalish bo'ylab umumiy masofani solishtirish yoki narxlarni boshqa valyutaga aylantirish). Singapur, Makao (Xitoy), Yaponiya, Gonkong (Xitoy)*, Xitoy Taypeyi va Estoniyadagi talabalarning 85% dan ortig'i (ushbu ulushning kamayish tartibida) shu yoki undan yuqori darajada o'qishgan.

O'zbekistonda deyarli hech bir o'quvchi matematika bo'yicha yuqori natijalarga erishmagan, ya'ni ular PISA matematika testida 5 yoki 6 darajaga erishgan (OECD o'rtacha: 9%). Oltita Osiyo mamlakatlari va iqtisodlari talabalarning eng katta ulushiga ega: Singapur (41%), Xitoy Taypeyi (32%), Makao (Xitoy) (29%), Gonkong (Xitoy)* (27%), Yaponiya (23% va Koreya (23%). Bu darajalarda talabalar murakkab vaziyatlarni matematik tarzda modellashтира oladilar va ular bilan shug'ullanish uchun tegishli muammolarni hal qilish strategiyalarini tanlashlari, solishtirishlari va baholashlari mumkin. PISA 2022 da ishtirok etayotgan 81 mamlakat va iqtisodiyotdan faqat 16 tasida talabalarning 10% dan ortig'i 5 yoki 6-darajali malakaga erishgan. O'zbekistondagi talabalarning 14% ga yaqini o'qish bo'yicha 2 yoki undan yuqori darajaga erishgan (OECD o'rtacha: 74%). Hech bo'lmaganda, bu talabalar o'rtacha uzunlikdagi matndagi asosiy g'oyani aniqlay oladilar, aniq, garchi ba'zan murakkab mezonlar asosida ma'lumot topadilar va aniq ko'rsatilsa, matnlarning maqsadi va shakli haqida fikr yurita oladilar. O'qish bo'yicha minimal malaka darajasiga erishgan 15 yoshli talabalarning ulushi (2-darajali yoki undan yuqori) Singapurda 89% dan Kambodjada 8% gacha o'zgarib turadi. O'zbekistonda deyarli hech bir o'quvchi o'qish bo'yicha 5 va undan yuqori darajaga erishmagan (OECD o'rtacha: 7%). Bu talabalar uzun matnlarni tushunishlari, mavhum yoki qarama-qarshi tushunchalar bilan shug'ullanishlari va ma'lumotlarning mazmuni yoki manbasiga taalluqli yashirin belgilarga asoslanib, fakt va fikr o'rtasidagi farqlarni o'rnatishlari mumkin. O'zbekistondagi talabalarning qariyb 19 foizi fan bo'yicha 2 yoki undan yuqori darajaga erishgan (OECD o'rtacha: 76%). Hech bo'lmaganda, bu talabalar tanish ilmiy hodisalar uchun to'g'ri tushuntirishni tan olishlari va bunday bilimlardan oddiy hollarda, taqdim etilgan ma'lumotlarga asoslangan xulosaning haqiqiyiligini aniqlash uchun foydalanishlari mumkin. O'zbekistonda deyarli hech bir talaba fan bo'yicha yuqori natijalarga erishmagan, ya'ni ular 5 yoki 6-darajali (OECD o'rtacha: 7%) bo'lgan. Bu talabalar fan va fan haqidagi bilimlarini turli vaziyatlarda, shu jumladan notanish vaziyatlarda ijodiy va mustaqil ravishda qo'llashlari mumkin.(2)

Ushbu PISA testi dastlab 2021 yilda o'tkazilishi kerak edi, ammo COVID-19 pandemiyasi tufayli bir yilga kechiktirildi. O'zbekistonda 2018 yildan buyon xalqaro tadqiqotlarga tayyorgarlik ko'rib kelnimoqda. Aslida xalqaro tadqiqotlarga tayyorgarlik maktab ta'lim sifati, o'qituvchilarning kasbiy darjasiga, ularni tayyorlashga mablag' ajratish va o'quv materiallarini yaratish, malaka oshirish tizimiga investitsiya kiritish, moliyalashtirish va uslubiy qo'llab quvatlash shart-sharoitlari yartishga qaratilgan bo'lsada, tashkiliy masalarni to'laqonli amalga oshirishdagi muammolar tashqi holatimizdagi xalqaro standartlarga doir kamchiliklarni namoyon qildi. Ko'rinib turibdiki ta'lim sohasida katta mablag'lar talab etiladigan ko'plab muammolarning hali-hanuz mavjudligi: olis xududlarda internet tezligining pastligi, shuningdek, qish mavsumida, isiqlik va elektr energiyasiga bo'lgan ehtiyoj, ko'p holarda eski pedagogik meroslar saqlanishi, AKT moslamalarining barcha ta'lim sub'yektlarida etarli emasligi, materiallarni elektron pochta orqli tarqatishdagi yetarli imkoniyatlarni pastligi, pedagoglarning o'quvchilar uchun taqdimot materiallarini yaratish, mediasavodxonlik dajasini pastligi (umuman olganda turli dasturlardan foydalanish borasidagi bilimlarning sayozligi) elektron kutubxonalar, ma'lumotlar bazalaridan

foydalanish imkoniyating yetarli emasligi , bajarilgan ishlarning barchasi faqat hisobotlarda qolib ketish va shu darajadagi tashkiliy masalalar hali o'z yechimini kutib turibdi

Qayd etish joizki, ta'lim sifati, maktablarning moddiy-texnika bazasini yaxshilash, o'qituvchilarning faoliyati samardorligini , ta'lim tizimidagi noqonuniy holatlarni oldini olish va ularga barham berish, ota-onalarning ta'lim jarayonidagi ishtiroki va mas'uliyatini kuchaytirish kabi bir qator masalalarga chuqurroq e'tibor qaratish lozim.

Ta'lim sohasidagi zamonaviy axborot texnologiyalarining joriy etishning istiqbolli yo'nalishlari masofaviy ta'lim shaklida ta'lim sub'yektlari uchun javobgarlikni to'liq ta'minlashga, jahon ta'limi resurslari, zamonaviy ilmiy adabiyotlar manbalaridan foydalanishga qaratilishi kerak.

Bu borada keyingi yillarda keng ommalashib kelayotgan sun'iy intellektda foydalanishni tavsiya etishimiz mumkin

Sun'iy intellekt ta'limni o'zgartirish salohiyatidan foydalanishda o'quvchilar va o'qituvchilarning tajribalari sifat standartlariga ta'sir qilishi mumkin.

Maktab rahbarlari va ta'lim biznesi rahbarlariga maktablarda sun'iy intellektdan foydalanishni qo'llab-quvvatlash va ta'limda sifatli resurslarga ustuvor ahamiyat berish imkoniyati mavjud .Qator taniqli nashrlarda sun'iy intellektning ta'limni o'zgartirishi uchun ulkan salohiyat mavjudligi e'tirof etilgan, biroq ta'lim texnologiyani boshqarishi kerakligini ta'kidlaydi - aksincha. o'qituvchilarning imkoniyatlarini kengaytirish va o'quvchilarini sun'iy intellektga ega kelajakka tayyorlashga yordam berish uchun ko'proq ish qilish kerakligini aytadi.

Agar mavjud ta'lim tizimi sun'iy intellekt yoshiga moslashmasa, o'quvchilar uni amalga oshirishda tengsizlikka duch kelishlari va kelajak uchun kengroq kognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishning oldini olish, ta'lim natijalariga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin.Muqarrar va zaruriy tajriba davrida o'qitish va o'rganish standartlariga ta'sir qiladi. U barcha o'quv fanlari bo'yicha ilmiy ishlar, musiqa, maktab va kollej darsliklari, bolalar uchun kitoblar, ingliz tilini chet tili sifatida o'rgatish uchun materiallar, biznes kitoblar, lug'atlar va ma'lumotnomalarni o'z ichiga olgan turli nashriyot dasturi orqali millionlab odamlarga tanish bo'lib ulgurdi.

Xulosa qilib aytganda,pedagogika bo'yicha chuqur bilimimiz va o'qituvchilar va o'quvchilarning o'zgaruvchan ehtiyojlarini oldinga siljishning eng yaxshi yo'llarini topishga intilishimiz, kelajakda oldimizda turgan ulkan marralarni zabt etishimiz uchun qator vazifalar qo'yadi. Ta'limda elektron-axborot muhitini aniq bir maqsadda yo'naltirish, "Taraqiyot strategiyasida" inson qadrini ulug'lash,ma'naviy manfaatlardan kelib chiqqan holda izlanishlar olib borishni taqazo etadi. Ta'lim – tarbiya jarayonini raqamlashtirish shafoflik, ochiqlik va tizimligini kengaytirish, talimiy hamda tarbiyaviy bilim va ko'nikmalarni taqdim etish imkoniyatlarini sezilarli darajada oshiradi. Katta hajmdagi axborotlar bilan ishlashni imkoniyatini oshirib,ta'lim jarayonini diagnostikasi va monitiring qilish tizimini yanada samarali bo'lishini ta'minlaydi. 2025 yilda PISA xalqaro tadqiqotlarda O'zbekiston yoshlarining yuqori natijalarga erishishi uchun xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1.2019- yil 29-aprel PF-5712-sonli “O‘zbekiston Respublikasi Xalq Ta’limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risidagi” farmoni.// lex.uz
- 2.Maktab o‘quvchilari bilimini baholash bo‘yicha PISA tadqiqotlarida ishtirok etish O‘zbekistonga nima beradi. (elektron resurs) “Gazeta.uz” 2020.10.07
- 3.PISA 2022 Results Factsheets Uzbekistan @ OECD 2023
- 4.”Zamonaviy ta’limning rivojlanishida raqamli texnologiyalarning o‘rni.”
A.X.Maxmudov ScientificLibrary of Uzbekistn www.ares.uz
5. “More support needed to harness the potential of AI to transform education, says new report.” groupcommunications@oup.com Grace Carruthers ,Ella Percival Press